

HOZIRGI XITOIY TILIDA AVTOMOBIL TERMINOLOGIYASINING AFFIKSATSIYA USULI ORQALI SHAKLLANISHI

S.A Xashimova *fil.f.d (DSc), professor*

Toshkent Davlat Sharqshunoslik universiteti

Xamrayeva Muxtasar Ozodovna

Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti magistrant

Annotatsiya. *Mazkur maqolada hozirgi xitoy tilida avtomobil sohasiga oid terminlarning affiksatsiya usuli orqali shakllanishi keng tahlil qilinadi. Xitoy tilining izolyativ tabiati, unda affiksatsiyaning o'ziga xos jihatlari hamda yarim affikslar orqali yangi terminlarning hosil bo'lish mexanizmi o'rganiladi. Shuningdek, avtomobil terminologiyasida faol qo'llanilayotgan -化, -性, -机 kabi affikslarning semantik va funksional xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijasida affiksatsiya xitoy tilida cheklangan bo'lsa-da, ilmiy-texnik leksikaning rivojlanishida muhim rol o'ynashi aniqlanadi.*

Kalit so'zlar: *xitoy tili, affiksatsiya, avtomobil terminologiyasi, so'z yasalishi, yarim affikslar, derivatsiya, texnik leksika, morfologiya*

Abstract. *This article provides a comprehensive analysis of the formation of automotive terminology in modern Chinese through affixation. It explores the isolating nature of the Chinese language, the role of semi-affixes, and the mechanisms of term formation. Special attention is given to suffixes such as -hua, -xing, and -ji, which are actively used in technical vocabulary. The study concludes that although affixation is limited in Chinese, it plays a significant role in the development of scientific and technical terminology.*

Keywords: *Chinese language, affixation, automotive terminology, word formation, semi-affixes, derivation, morphology*

Hozirgi zamon tilshunosligida terminologiya tizimini o'rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Texnika va texnologiyalar rivojlanishi natijasida yangi tushunchalar paydo bo'lib, ular til orqali ifodalanadi. Ayniqsa, avtomobil sanoati jadal rivojlanayotgan sohalardan biri bo'lib, u yangi terminlarning shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Xitoy tili tipologik jihatdan izolyativ til hisoblanadi. Bu esa uning morfologik tizimida affiksatsiya hodisasi cheklanganligini anglatadi. Biroq zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, xitoy tilida ham affiksatsiya mavjud bo'lib, u asosan derivatsion xarakterga ega [1].

Affiksatsiya tushunchasi va nazariy asoslari

Affiksatsiya — bu so'z yasashning muhim usullaridan biri bo'lib, unda asosga qo'shimchalar qo'shish orqali yangi leksik birliklar hosil qilinadi [2]. Xitoy tilida

affiksatsiya boshqa tillarga nisbatan o‘ziga xos xususiyatlarga ega: affikslar soni kam; ular ko‘pincha mustaqil so‘zlardan kelib chiqqan; ko‘pchilik affikslar yarim affiks (semi-affiks) sifatida ishlatiladi [3]. Ba’zi olimlar xitoy tilida affiksatsiyani “kam mahsuldor” deb baholaydi, chunki yangi so‘zlar ko‘proq kompozitsiya orqali hosil qilinadi [4].

Xitoy tilida avtomobil terminologiyasining shakllanishi

Avtomobil terminologiyasi — bu texnik tushunchalarni ifodalovchi maxsus leksik qatlam bo‘lib, u bir necha usullar orqali shakllanadi: kompozitsiya (qo‘shma so‘zlar); affiksatsiya; qisqartmalar; o‘zlashmalar. Shular orasida affiksatsiya muhim o‘rin tutadi, ayniqsa ilmiy va texnik terminlarni standartlashtirishda [5].

Affiksatsiyaning asosiy turlari va ularning funksiyasi

1. -化 (-huà) affiksi

Bu affiks “-lashtirish”, “jarayonga aylantirish” ma’nosini bildiradi va jarayon nomlarini hosil qiladi.

Misollar:

- 1) 工业化 (gōngyèhuà) — sanoatlashtirish
- 2) 自动化 (zìdòng huà) — avtomatlashtirish
- 3) 电动化 (diàndòng huà) — elektrlashtirish

Avtomobil sanoatida bu affiks innovatsion texnologiyalarni ifodalashda juda faol qo‘llanadi. Ayniqsa elektromobillar va aqlli tizimlar rivoji bilan uning qo‘llanishi ortib bormoqda [1].

2. -性 (-xìng) affiksi

Bu affiks predmet yoki hodisaning xususiyatini bildiradi.

Misollar:

- 1) 安全性 (ānquánxìng) — xavfsizlik darajasi
- 2) 稳定性 (wěndìngxìng) — barqarorlik
- 3) 经济性 (jīngjìxìng) — iqtisodiylik

Avtomobil texnik tavsiflarida bu affiks juda muhim hisoblanadi, chunki u sifat ko‘rsatkichlarini ifodalaydi [3].

3. -机 (-jī) affiksi

Bu affiks qurilma yoki mexanizmni bildiradi.

Misollar:

- 1) 发动机 (fādòngjī) — dvigatel
- 2) 制动机 (zhìdòngjī) — tormoz mexanizmi
- 3) 驱动机 (qūdòngjī) — harakatlantiruvchi mexanizm

Bu affiks texnik qurilmalarni nomlashda asosiy vositalardan biri hisoblanadi [2].

4. Yarim affikslar (semi-affikslar)

Xitoy tilida yarim affikslar keng tarqalgan bo‘lib, ular mustaqil leksik birliklardan kelib chiqqan.

Masalan:

- 1) 电 (diàn) — elektr
- 2) 车 (chē) — avtomobil

Ular birikib yangi terminlar hosil qiladi:

- 1) 电动车 — elektromobil
- 2) 智能车 — aqlli avtomobil

Bu hodisa affiksatsiya va kompozitsiya o‘rtasidagi oraliq shakl hisoblanadi [4].

Affiksatsiyaning o‘ziga xos xususiyatlari

Xitoy tilida affiksatsiya quyidagi belgilar bilan tavsiflanadi: past mahsuldorlik; derivatsion xarakter; kompozitsiya bilan bog‘liqlik; terminologiyada faol qo‘llanish. Ko‘pincha affiksatsiya mustaqil emas, balki boshqa so‘z yasash usullari bilan birgalikda ishlaydi [5].

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, hozirgi xitoy tilida affiksatsiya tizimi tipologik jihatdan cheklangan bo‘lishiga qaramay, u avtomobil terminologiyasini shakllantirishda muhim va funksional vositalardan biri hisoblanadi. Xitoy tilining izolyativ tabiati sababli so‘z yasashida kompozitsiya yetakchi o‘rin egallaydi, biroq affiksatsiya, ayniqsa yarim affikslar orqali, terminologik tizimni boyitishda faol ishtirok etadi. Tahlil natijasida aniqlanishicha, -化 (-huà), -性 (-xìng), -机 (-jī) kabi affikslar avtomobil sanoatiga oid terminlarni yaratishda keng qo‘llanadi va ular turli semantik funksiyalarni bajaradi. Xususan, -化 affiksi texnologik jarayonlarni ifodalashda, -性 affiksi texnik xususiyat va sifatlarni belgilashda, -机 esa mexanizm va qurilmalarni nomlashda muhim rol o‘ynaydi. Bu esa affiksatsiyaning terminologiyada tizimli va maqsadga yo‘naltirilgan qo‘llanilishini ko‘rsatadi. Shuningdek, tadqiqot davomida yarim affikslarning (semi-affikslar) o‘rni alohida ta’kidlandi. Ular mustaqil leksik birliklardan kelib chiqqan bo‘lib, affiks va so‘z o‘rtasidagi oraliq birlik sifatida namoyon bo‘ladi. Aynan shu xususiyat xitoy tilida yangi terminlarning tez va samarali yaratilishiga imkon beradi. Bu esa zamonaviy texnologik taraqqiyot sharoitida tilning moslashuvchanligini ta’minlaydi. Bundan tashqari, affiksatsiya va kompozitsiyaning o‘zaro integratsiyasi xitoy tilida termin yasashning asosiy mexanizmlaridan biri ekanligi aniqlandi. Ko‘plab avtomobil terminlari aynan ushbu ikki usulning birgalikdagi qo‘llanilishi natijasida yuzaga keladi. Bu holat xitoy tilining analitik tuzilishi bilan bevosita bog‘liqdir. Umuman olganda, affiksatsiya xitoy tilida ikkilamchi darajali so‘z yasash usuli sifatida qaralsa-da, ilmiy-texnik terminologiya, xususan

avtomobil sohasi leksikasini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Kelajakda elektromobillar, sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan transport tizimlarining rivojlanishi bilan yangi terminlar paydo bo'lishi kutilmoqda va bu jarayonda affiksatsiyaning roli yanada ortadi. Shu bois, xitoy tilida affiksatsiya jarayonlarini chuqur o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim bo'lib, tarjimashunoslik, terminologiya va sohaviy tilshunoslik rivoji uchun katta ahamiyatga ega hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- [1] Hsieh S.-K., Hong J.-F., Huang C.-R. The Cambridge Handbook of Chinese Linguistics. Cambridge University Press, 2022.
- [2] Perlego. Affixation: Overview and Examples. 2023.
- [3] Packard J. The Morphology of Chinese: A Linguistic Study. Cambridge University Press, 2016.
- [4] Marlim Y. Affixation in Chinese Linguistics. Indonesian Journal of Applied Linguistics, 2023.
- [5] Mukhamedova O.M. Xitoy tilida so'z yasalishi masalalari. 2021.